

LAPSEN OSALLISTAMINEN MOBIILIAVUSTEISEEN PERHETYÖHÖN: KYSYMYSTEN KEHITTÄMINEN

Janika Harju
Nina Salmela

Opinnäytetyö
Toukokuu 2011

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) HARJU, Janika SALMELA, Nina	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 09.05.2011
	Sivumäärä 35	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi Lapsen osallistaminen mobiilivälineeseen perhetyöhön: kysymysten kehittäminen		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) RÖNKÄ, Anna		
Toimeksiantaja(t) Jyväskylän ammattikorkeakoulu		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyömme on osa eFamily coach -hanketta, jossa kehitetään mobiilipohjainen arjen ohjausväline Jyväskylän perheneuvontaan, perhetyöhön sekä jälkihuoltoon aikavälillä 2010–2012. Arjen ohjausvälineen avulla voidaan tarjota perheille ohjausta ja tukea arkeen myös työntekijän tapaamisten välillä. Menetelmä pyrkii tehostamaan perhetyötä sekä aktivoimaan asiakkaita. eFamily Coach -välineen kehittämistä tehdään yhteistyössä Jyväskylän ammattikorkeakoulun, Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksen sekä Jyväskylän kaupungin ja Muuramen kunnan kanssa.</p> <p>Omassa työssämme kehitimme menetelmään lapsille suunnattuja kysymyksiä lasten osallisuutta, perhetyötä, perheen arkea sekä lapsen hyvinvointia koskevan kirjallisuuden perusteella. Tavoitteenamme oli kehittää tapoja lapsen osallistamiseen mobiilivälineeseen perhetyöhön sekä lisätä lapsen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä. Keskeisinä kysymyksiä oli selvittää: 1) <i>Miten ja millaisilla kysymyksillä saada lapsen ääni kuuluviin lastensuojelun perhetyössä?</i> 2) <i>Miten ja millaisilla kysymyksillä saada tietoa lapsen hyvinvoinnista?</i> 3) <i>Kuinka osallistaa lasta mobiilivälineeseen perhetyössä?</i></p> <p>Kehittämistyömme perusteella toteamme, että mobiilipohjainen arjen ohjausväline tarjoaa mahdollisuuden kysyä lapsilta heidän hyvinvointinsa kannalta keskeisiä asioita arjessa. Väline osallistaa lapsia kolmella tavalla: lapsella on mahdollisuus osallistua perhetyöhön, mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisuun sekä mahdollisuus vaikuttaa omaan elämään ja päätöksiin. eFamily coach –hankkeessa syntyvän menetelmän kehittäminen jatkuu vielä vuoteen 2012 saakka. Välineen toimivuus ja perheiden kokemukset jäävätkin jatkotutkimuksen aiheeksi.</p>		
Avainsanat (asiasanat) lapsen osallisuus, lastensuojelu, perhetyö, perheen hyvinvointi, arki		
Muut tiedot		

Author(s) HARJU, Janika SALMELA, Nina	Type of publication Bachelor's / Master's Thesis	Date 09.05.2011
	Pages 35	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title The participating of children to mobile assisted family work: Developing questions		
Degree Programme Social services		
Tutor(s) RÖNKÄ, Anna		
Assigned by Jamk university of applied sciences		
Abstract <p>This Bachelor's Thesis was a part of a project called eFamily Coach in which a mobile-based intervention tool for Jyväskylä family counselors, juvenile after-care and Family Work is being developed during the period of 2010-2012. With this mobile-based intervention tool it is possible to offer guidance and support in daily life to families also between their meeting times with a social worker. This method aims at advancing family work and activating customers. The development of the eFamily Coach -system is conducted in co-operation with Jyväskylä University of Applied Sciences, The Family Research Center of Jyväskylä University, the City of Jyväskylä and the town of Muurame.</p> <p>In this work questions for children were developed for the purpose of being used in this system. Based on literature concerning participating of children, family work, the daily life of families and the well-being of children. The goal was to increase children's participation in family work and to create more possibilities for children to influence on their own lives. The most important questions were: 1) How can we raise a child's voice concerning family work in child care? 2) How and with which questions can we obtain information about a child's well-being? 3) How to make a child participate in mobile working in family work?</p> <p>Based on this development work it can be stated that this mobile-based tool offers a possibility to ask children about their well-being in every-day life. This system increases children's participation in three ways: a child has an opportunity to participate in family work, an opportunity to find help and support in self-expression and an opportunity to affect their own life and decisions. The development of this system in the eFamily Coach -project is continuing until the year 2012. The functionality of this system and the families' feelings about it will remain a subject of further studies.</p>		
Keywords participation of the child, child welfare, family work, family welfare, daily life		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	3
2	EFAMILY COACH –HANKE	5
3	LASTENSUOJELUN PERHETYÖ	8
3.1	Lapsi perhetyön asiakkaana	9
3.2	Lapsilähtöinen työskentely vanhempien kanssa	11
4	LAPSEN OSALLISUUS	11
4.1	Lapsen oikeus osallisuuteen	12
4.2	Lapsen osallisuus, mitä se merkitsee?.....	12
5	PERHE, ARKI JA LAPSEN HYVINVOINTI PERHEESSÄ	14
5.1	Perheen arki ja hyvinvointi	14
5.2	Perhetyön asiakkaat	15
5.3	Mitä lapsi tarvitsee voidakseen hyvin?	16
6	KEHITTÄMISTYÖ EFAMILY COACH -HANKKEESSA	19
6.1	Kehittämistyön tavoitteet	19
6.2	Kehittämistyön eteneminen.....	19
6.3	Eettisyys kehittämistyössä.....	23
7	KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	24
7.1	Kysymysten teemat	24
7.2	Kysymysten tavoitteita ja osallistamisen tavat	26
8	POHDINTA	29
8.1	Lapsen ääni kuuluviin mobiilivälineen avulla	29
8.2	Kehittämisehdotuksia	30
8.3	Kriittistä pohdintaa	32
	LÄHTEET	33

KUVIO 1. Mobiilityöskentelyn vaiheet	7
TAULUKKO 1. Kartoittavat kysymykset	26
TAULUKKO 2. Pohdintaan kannustavat kysymykset	27
TAULUKKO 3. Toimintaan ohjaavat kysymykset	28

1 JOHDANTO

Lapsen osallisuus on aihe, josta puhutaan nykyään paljon. Lapsia pyritään osallistamaan yhä enemmän heidän omaan elämäänsä vaikuttaviin asioihin. Käytäntö osoittaa, että lasten osallistamisen parantamiseksi on tehtävä vielä paljon töitä. Muun muassa Ervast ja Tulensalo (2006, 126) toteavat, että erilaisten työskentelymenetelmien lisäksi esimerkiksi ajankäyttöä sekä työskentelytiloja tulee kehittää niin, että lapsen näkökulma huomioidaan. Tämän opinnäytetyön päätavoitteena oli kehittää tapoja lapsen osallisuuden lisäämiseksi mobiiliavusteiseen perhetyöhön ja perheneuvontaan. Opinnäytetyö on kehittämistyö, jossa kehitettiin kysymyspatteristo mobiilipohjaiseen työvälineeseen.

Opinnäytetyö oli osa Jyväskylän ammattikorkeakoulun eFamily Coach – hanketta. Euroopan aluekehitysrahaston rahoittamassa eFamily Coach -hankkeessa kehitetään mobiilipohjainen työväline perheneuvontaan, jälkihuoltoon ja lastensuojelun perhetyöhön ajanjaksolla 2010–2012. Tässä opinnäytetyössä kehitettiin lapsille tarkoitettuja kysymyksiä ja etsittiin teoreettisia perusteita kysymysten taustaksi.

eFamily Coachin tarkoituksena on hyödyntää matkapuhelinta ja web-ohjelmaa perheiden hyvinvoinnin tukemisessa sekä perhepalveluiden uudenaikaisessa toteuttamisessa. Hankkeessa kehitettävän web-ohjelman avulla työntekijä voi lähettää lapsiasiakkaille kysymyksiä tai kotitehtäviä matkapuhelimeen tekstiviestein. Näin työntekijä saa reaaliaikaista tietoa lapsen arjesta. Vastauksista voidaan keskustella perhetapaamisilla yhdessä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa.

Opinnäytetyömme tuloksena syntyi kysymyspatteristo hankkeen käyttöön. Pohdimme työssämme, millaisilla kysymyksillä voidaan saada tietoa lasten päivittäisestä hyvinvoinnista sekä osallistaa lapsia perhetyöhön ja saada lapsen ääni kuuluviin. Tavoitteenamme oli kehittää aiemman tutkimus- ja teorian pohjalta lapsiperheiden lapsille kysymyksiä, joiden avulla voidaan kartoittaa lapsen hyvinvointia perheessä. Kysymyksistä tuli myös arvioivia ja osallistavia.

Perhetyön avulla pyritään edistämään ja tukemaan lapsen hyvinvointia sekä ohjaamaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Olemme koonneet opinnäytetyöhömme tietoa eri lähteistä liittyen lapsen hyvinvointiin, perheen arkeen, lapsen osallisuuteen, lapsilähtöisyyteen sekä perhetyöhön. Laitimamme lapsille suunnatut kysymykset perustuvat kehittämistyön alkuvaiheessa tutustumaamme alan kirjallisuuteen. Harjoitteluiden sekä opintojen aikana meille on kertynyt käytännön kokemuksesta paljon tietoa, jota olemme hyödyntäneet kysymyksiä kehittäessämme.

Nykyaikana lapset luetaan automaattisesti osaksi yhteiskuntaa. Lasten hyvinvoinnin turvaamiseksi on säädetty lakeja ja solmittu sopimuksia. Nämä lait ja asiakirjat pitävät sisällään paljon tekstiä, joka puhuu lasten osallisuuden puolesta. Käytäntö osoittaa kuitenkin usein toista kuin lupaavat viralliset asiakirjat. On tehtävä töitä, jotta lasten osallisuus yhteiskunnassa pystytään mahdollistamaan niin, että heidän äänensä tulee kuuluviin. Sosiaalialan asiakastyöhön on kehitettävä uusia menetelmiä ja välineitä, joiden avulla lapset saadaan mukaan edistämään omaa ja ympäristönsä hyvinvointia. Tämän opinnäytetyön kehittämistyö on osa kokonaisuutta, jossa kehitetään uutta innovatiivista työvälinettä lasten osallisuuden parantamiseksi. Sosiaalialan työssä lasten osallistumisen seurauksena saadaan asiakastyöhön mukaan uusi näkökulma ja ulottuvuus – lapsen kokemus ja maailma.

Opinnäytetyön aiheen valinnassa meitä kiinnostivat perhetyön sekä oman ammatillisuutemme kehittäminen. Haluamme myös tutustua uusien toimintatapojen kehittämiseen sosiaalialalla. Erikoistumme koulutuksessamme varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiseen työhön. Koemme tärkeäksi tuoda esiin lapsen näkökulmaa ja osallisuuden merkitystä perhetyössä.

Aloimme työstää opinnäytetyötämme elokuussa 2010. Syksyn 2010 aikana etsimme lähdekirjallisuutta ja tutustuimme aiheemme koskevaan kirjallisuuteen. Koko työskentelyn ajan teimme yhteistyötä eFamily Coachin projektinvetäjien kanssa. Kehittämistyömme tuloksena syntyneet kysymykset tuli jättää projektipäällikölle ja ohjaavalle työntekijälle kommentoitavaksi marraskuussa 2010. Olimme mukana mo-

biilipohjaisen ohjausvälineen pilotoinnissa joulukuussa 2010. Opinnäytetyö valmistui huhtikuussa 2011.

2 EFAMILY COACH –HANKE

eFamily Coach on Jyväskylässä kesällä 2010 alkunsa saanut hanke, jossa kehitetään hyvin uudenlaista perhepalveluihin suunnattua toimintavälinettä. Kerromme tässä kappaleessa hankkeen sisällöstä, jotta tähän opinnäytetyöhön tutustuvan on helpompaa ymmärtää kokonaisuutta.

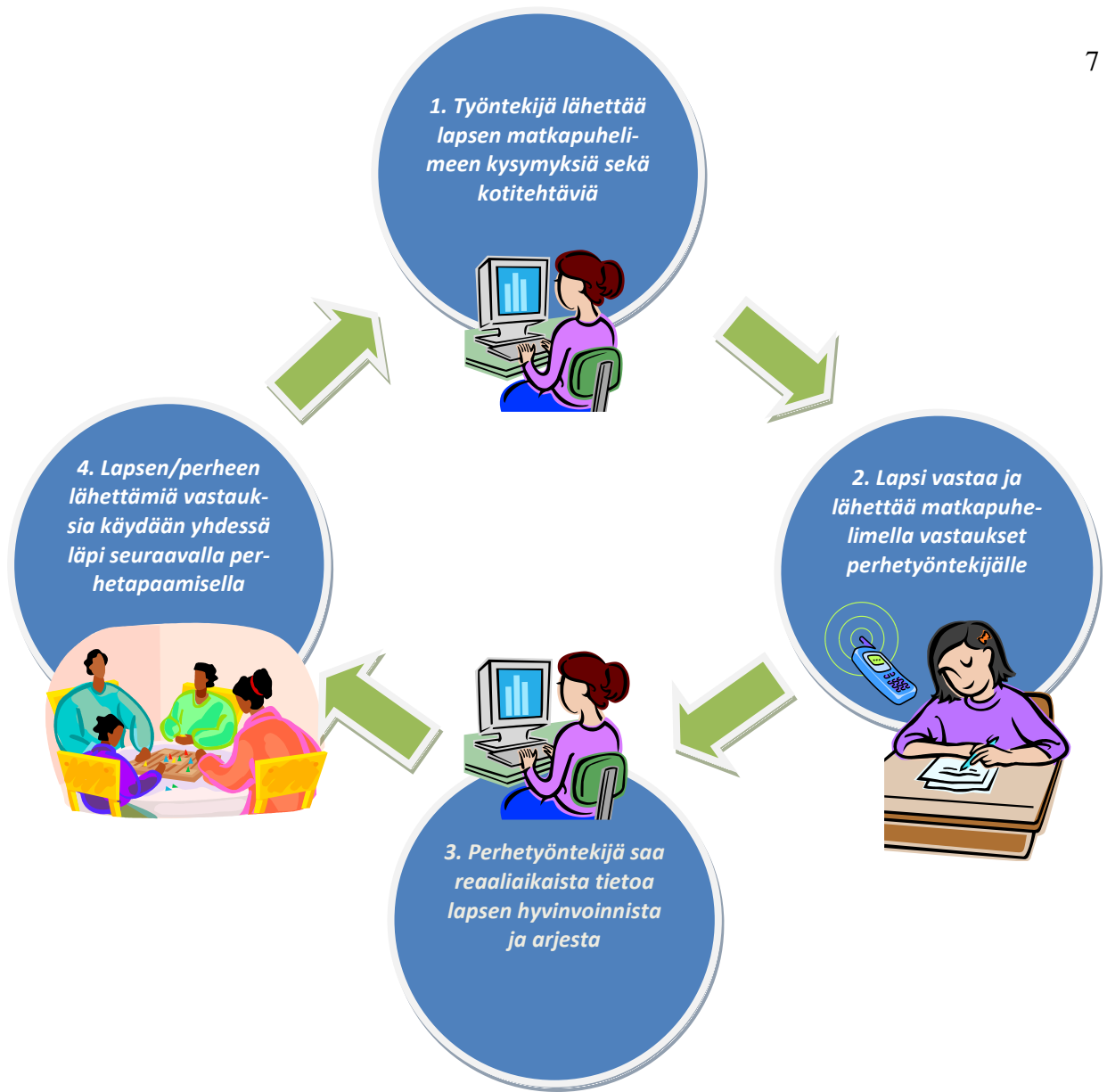
eFamily Coach -hankkeen tavoitteena on kehittää yhdessä eri osajien kanssa mobiilipohjainen ohjausväline, jossa matkapuhelinta käytetään hyödyksi perheiden hyvinvoinnin tukemisessa. eFamily Coach -hankkeen päätoteuttajana ja hallinnoijana toimii Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Tärkeitä yhteistyötahoja ovat muun muassa Jyväskylän kaupunki, Muuramen kunta sekä Jyväskylän Yliopisto.

Tarve kehittää tällaista palvelua syntyi kunnista, joissa asiakasjonot perhepalveluihin ovat tällä hetkellä hyvin pitkiä. Resursseja ei kuitenkaan ole toiminnan laajentamiseen, joten vaihtoehtona oli kehittää työmenetelmiä, jotka nykyistä nopeammin pystyisivät vastaamaan perheiden arjen ongelmatilanteisiin. Heikkonen ja Ylönen (2010, 123–124) toteavat, että sosiaali- ja terveysala on perinteisesti ollut kasvokkain tehtävää työtä. Tietotekniikka kehittyi kuitenkin koko ajan ja sen käyttö asiakastyössä lisääntyy jatkuvasti. Useita työtehtäviä ja avun kanavoimisen tarpeita voidaan tehostaa sekä helpottaa tietotekniikan avulla.

Mobiilipohjaisen ohjausvälineen avulla pyritään tehostamaan perhetyötä sekä aktivoimaan asiakkaita entistä enemmän. Lastensuojelun palveluilta vaaditaan lisää kustannustehokkuutta, mutta samanaikaisesti tulisi kiittää huomioimaan asiakkaiden yksilöllisyys ja osallisuus. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 274.) Web-ohjelman avulla pystytään tulevaisuudessa vähentämään asiakastapaamisia, jolloin perheet joutuvat

ottamaan enemmän vastuuta arkensa toimivuudesta. Web-selaimen kehittämisen yhtenä tarkoituksena on pyrkiä antamaan apua nykyistä useammille perheille. Näin ollen myös työntekijöillä jäisi enemmän aikaa keskittyä vaikeampiin asiakastilanteisiin. Heikkonen ja Ylönen (2010, 124) korostavat Internetin tarjoavan sosiaalityöhön uusia keinoja asiakkaiden kohtaamiseen, ennaltaehkäisevään työskentelyyn sekä ajan säästämiseen.

Hankkeessa kehitetään web-pohjainen työväline aikavälillä 2010–2012, jonka avulla työntekijä pystyy lähettämään perheenjäsenille kysymyksiä sekä kotitehtäviä matkapuhelimeen. Hankkeessa kehitetään kysymykset sekä perheen vanhemmille, nuorille että lapsille. Asiakkaan lähettämät vastaukset tallentuvat reaaliaikaisesti tietokantaan, josta työntekijä pystyy katsomaan perheen vastauksia. Vastausten avulla työntekijä saa tilannekohtaista tietoa perheen sen hetkisestä tilanteesta, sekä vastauksia voidaan pohtia myös seuraavalla perhetapaamisella. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2011.)

Kuvio 1. Mobiilityöskentelyn vaiheet

Kuviossa 1 on esitetty mobiiliväliseen toimintaan lapsen näkökulmasta vaihe vaiheelta. Ensimmäisessä vaiheessa perhetyöntekijä valitsee tietokoneelta web-ohjelmasta kysymykset ja ajastaa ne lähetettäväksi perheen lapselle. Kakkosvaiheessa lapsi vastaa kysymyksiin matkapuhelimella, jolloin vastaukset tallentuvat reaaliaikaisesti web-ohjelmaan, josta perhetyöntekijä näkee lapsen vastaukset ja saa tilannekohtaista tietoa lapsen hyvinvoinnista ja arjesta (kolmosvaihe). Neljännessä vaiheessa lapsen vastauksia voidaan käydä läpi yhdessä perheen kanssa seuraavalla perhetapaamisella.

3 LASTENSUOJELUN PERHETYÖ

eFamily Coach -hanketta kehitetään yhteistyössä Muuramen kunnan perhetyön sekä Jyväskylän perheneuvonnan kanssa. Muuramen kunnan perhetyö on mukana mobiilipohjaisen ohjausvälineen pilotoinnissa sekä tuomassa käytännön näkökulmaa kehittämistyöhön. Kerromme tässä teoriaosuudessa lyhyesti mitä lastensuojelun perhetyö pitää sisällään. Valitsimme opinnäytetyömme kohteeksi perhetyön, sillä tulevaisuuden ammatissamme sosionomina voimme työskennellä lastensuojelun perhetyössä. Perhetyö liittyy perheneuvontaa enemmän sosionomin työkenttään.

Suomessa perhetyötä tarjotaan tällä hetkellä lähes jokaisessa kunnassa. Perhetyö kuuluu suosituimpien julkisten palveluiden joukkoon. Perhetyöhön on lisätty viime aikoina resursseja. Useat kunnat ovat kuitenkin raportoineet, ettei perhetyötä ole ollut mahdollista tarjota kaikille sitä tarvitseville. Perhetyö mainittiin ensimmäisen kerran 2007 voimaan tullessa uudessa lastensuojelulaissa avohuollon tukitoimena. (Kuronen & Lahtinen 2010, 73–74.)

Lastensuojelun perhetyön käsitteistö on moninainen. Heino, Hurtig ja Berg (2000, 14–23) kertovat lastensuojelun ammattilaisten puhuvan ohjaavasta perhetyöstä, avohuollollisesta perhetyöstä, avotyöstä, toiminnallisesta avotyöstä, tehostetusta perhetyöstä, kuntouttavasta perhetyöstä, perhetukityöstä ja perhehoidosta. Lastensuojelun perhetyön keskeinen tavoite on edellä mainittujen asiantuntijoiden mukaan lapsen sijoituksen ehkäiseminen tukemalla vanhemmuutta sekä perheen itsenäistä selviytymistä.

”Voimaa perhetyöhön” -teoksessa perhetyön kuvataan vastaavan lastensuojelullisesti kahteen tärkeään tehtävään: lapsen edun turvaamiseen ja perheiden tukemiseen. Perhetyö on tavoitteellista työskentelyä, jossa tähdätään muutokseen. Perheet ovat hyvin erilaisia, joten tavoitteet jokaisen perheen kohdalla ovat erilaisia. Tavoitteet tähtäävät perheen itsenäiseen selviytymiseen ilman ulkopuolisia tukitoimia. (Reijonen 2005, 10–11.)

Perhetyön asiakkaana, tukemisen kohteena, voivat olla pitkäaikaiset lastensuojelun perheet sekä tilapäistä apua tarvitsevat perheet (Reijonen 2005, 10). Saarnio kuvaa perhetyötä artikkelissaan ”perhetyö lastensuojelutyössä” asiakasperheiden epävirallisena ja virallisena tukemisena sekä arjen kasaajana. Perhetyö on perheen syvällistä tukemista sekä perheen elämään puuttumista vahvoilla ja virallisilla väliintuloilla. (Puonti ym. 2004, 240.) Lastensuojelun perhetyötä tarjotaan sosiaalityön tukitoimeina. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista työtä, jossa selvitetään perheen tilannetta ja pyritään yhteisesti sovittuihin muutostavoitteisiin. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 32.)

3.1 Lapsi perhetyön asiakkaana

Lasten näkökulman huomioiminen ja lapsen osallistaminen perhetyöhön on asia, johon kiinnitetään jatkuvasti enemmän huomiota. Lastensuojelutyötä on kritisoitu vanhempikeskeisyydestä. On ajateltu, että lasten kokemuksia kuullaan harvoin. Viimeisen vuosisadan aikana käsitys lapsesta on kuitenkin muuttunut valtavasti. Lapsi nähdään yhä useammin kokonaisvaltaisena, toimivana ja tuntevana ihmisenä. 1990-luvun tutkimuksissa on toistuvasti havaittu lasten näkymättömyys ja aikuisten varjoon jääminen sosiaalityössä. Esimerkiksi Aho ym. (1995, 19) hämmästelevät kuinka lapsi voi jäädä sosiaalityössä herkästi objektiksi, vaikka kyseessä on lapsi ja hänen elämänsä sekä tulevaisuutensa. 1990-luvun lopulla lastensuojelutyötä onkin alettu kehittämään entistä lapsilähtöisempään suuntaan (Leskinen 2002, 24–39). Kehitystä tapahtuu jatkuvasti ja lapsen osallisuus lastensuojelutyössä lisääntyy. Kehitys on hidasta, sillä viimeaikaiset tutkimukset (esim. Bardy 2001; Forsberg 1998; Heino 1997; Hurtig 2003; Pösö 2004) osoittavat, että lapsi hakee jatkuvasti paikkaansa lastensuojelun työskentelyssä.

Lapsen osallistamista perhetyöhön on tutkittu paljon. Nigel Thomas määrittelee lapsen osallisuudessa avainasemassa oleviksi asioiksi kuusi osa-aluetta: 1) Lapsen mahdollisuus valita osallisuutensa taso, eli osallisuus tai osallistumattomuus. 2) mahdoli-

suus saada tietoa 3) mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon 4) mahdollisuus itsensä ilmaisuun 5) mahdollisuus saada itsensä ilmaisuun apua ja tukea sekä 6) mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä. (Thomas 2002, 175–176) Lapsinäkökulma on kiinnostuksen kohteena huomioitu myös muualla kuin sosiaalityössä. Lapsilähtöisyyden taustalla on laajempi kulttuurinen ilmiö sekä yksilöitymisen prosessi. Erilaiset väestöryhmät, viime vaiheessa lapset, jotka ovat saaneet yksilöllisiä ja ryhmäänsä liittyviä oikeuksia, ovat esimerkki tästä ilmiöstä. Yksilöllistämisen etenemisen myötä lasten yhteiskunnallinen asema on muuttunut aiempaa näkyvämmäksi ja osallistuvammaksi. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 6.)

Työ lasten osallisuuden lisäämiseksi lastensuojelutyössä on aloitettu. Työskentelymenetelmiä pyritään kehittämään ja uusia menetelmiä lasten kanssa työskentelyyn ideoidaan jatkuvasti. Pesäpuu ry:n nelivuotisessa lastensuojelun avohuollon kehittämis- ja tutkimushankkeessa vuosina 2000–2003 on esimerkiksi kehitetty Lapsen elämäntilanteen kartoitus-työskentelymallia. Mallin avulla on pyritty lisäämään suunnitelmallisuutta sekä lapsen kokemusmaailman huomioimista lastensuojelutyössä. (Möller 2005, 61.) Erilaisten työskentelymenetelmien lisäksi lapsen asemaa ja osallisuutta voidaan lisätä kehittämällä ajankäyttöä, työskentelytiloja sekä tunnetyöskentelyä niin, että lapsen näkökulma tulee huomioiduksi. (Ervast & Tulensalo 2006, 126.) Lasten osallisuutta lisääviä työskentelymenetelmiä ovat mm. verkostokartta, voimavarakortit, tunneilmaisukortit, roolileikki, sadut ja tarinat. (Vilen ym. 2010, 221, 237, 241–243.)

Möllerin (2005, 40–41) mukaan lapsilähtöisessä työskentelyssä lasta pidetään aktiivisena ja osaavana yksilönä, joka aikuisen tukemana ja avustamana rakentaa omaa ymmärrystään maailmasta vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Lapsi on tasavertainen osapuoli työskentelyssä, osallistuu ja tekee päätöksiä. Lapsen kanssa työskentellessä työntekijä kohtelee lasta tasavertaisena asiakkaana.

3.2 Lapsilähtöinen työskentely vanhempien kanssa

Lapsilähtöisyys on edistänyt sitä, että lasten kokemukset tulevat paremmin kuuluviin. Lapsinäkökulman huomioiminen on nousemassa keskeiseen rooliin myös vanhempien kanssa työskenneltäessä. (Ketola 2008, 78.) Vanhempien kanssa tehtävä lapsilähtöinen työskentely tarkoittaa, että lapsen näkökulma on työskentelyn lähtökohtana (Möller, 2005). Kun ammattilaisen katse on kohdistunut lapseen jo asiakkuuden lähtötilanteissa, se näkee lapsen myös arvioinnin koittaessa. Käytännössä lapsikeskeisyys tarkoittaa sitä, että lapsi huomataan vanhempien ja perhekokonaisuuden takaa: lapsen kokemuksista ja tavasta hahmottaa omaa arkeaan ollaan kiinnostuneita sekä häneltä kysytään. Kun mahdollistetaan lapsen kuulluksi tuleminen itsenään, saadaan ammattilaisille tutuksi lapsen todellisuus. Auttamistyö on mahdollista suunnata konkreettisen lapsen konkreettisiin tarpeisiin. Lapsi saa kokemuksilleen kuulijan ja hänen arkensa ymmärtämisestä tulee osa tiedonkeräämistä. (Hurtig 2003, 91–92.)

Johanna Hurtig toteaa väitöskirjassaan, että lasten aseman ongelmallisuus näkyy kaikissa ammattilaisen työskentelyn vaiheissa. Varhaisen puuttumisen lisäksi työskentelyn käynnistymisessä, suunnittelussa, varsinaisessa työskentelyssä sekä työn tulosten arvioinnissa lapsen asema on kyseenalainen. Ammattilaisen työtä hallitsee perhekokonaisuudesta lähtevä tarvekartoitus. Ammatillisesti pidetään arvokkaina perhelähtöisiä toimintamalleja. Auttamisen käynnistymisen jälkeen perhekokonaisuus imee lapset yksilöinä kokonaisuuden sisälle ja lasten tarpeita on vaikea erottaa perheen aikuisten tarpeista. (Hurtig 2003, 163.)

4 LAPSEN OSALLISUUS

Kirjallisuudessa on viime aikoina käsitelty usein lapsen osallisuutta ja sen merkitystä (mm. Hurtig 2003, Oranen 2008). Osallisuus edellyttää yksilön sellaista kuulumista yhteisöön, että yksilö tuntee olevansa osa yhteisöä ja kokee olevansa sidoksissa ympäröivään maailmaan. Osallisuus ilmenee myös yksilön oikeutena yhteisön jäsenil-

leen tarjoamiin oikeuksiin ja aineelliseen hyvinvointiin. Osallisuus on ihmisille tärkeää. Ihmisen hyvinvoinnin kannalta on merkityksellistä olla osa jotakin yhteisöä ja tuntea kuuluvansa johonkin, olla osa suurempaa kokonaisuutta. Hyvinvointia edistävä osallisuus pitää sisällään mahdollisuuden vaikuttaa ja ilmaista omia mielipiteitään.

4.1 Lapsen oikeus osallisuuteen

Lapsen oikeus osallisuuteen on perusoikeus, joka on turvattu lapsille useiden sopimusten ja lakien avulla. Lasten oikeuksien sopimuksessa lapsen osallisuus määritellään oikeudeksi osallistua ja ilmaista mielipiteensä kaikissa lapsia koskevissa asioissa. Lapsille tulee turvata mahdollisuus osallistua omaa elämäänsä ja elinpiiriään koskevien päätösten tekoon. Lasta kuullessa on otettava huomioon lapsen ikä- ja kehitystaso. (Unicef 2009, 12. artikla) Lasten oikeuksien sopimukseen sitoutuneessa Suomessa lasten huomioiminen määritellään kansallisessa lainsäädännössäkin. Perustuslais- sa velloitetaan kohtelevaan lasta tasa-arvoisena yksilönä, jolla on oikeus ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin. (Finlex 1999, 6.§.)

Lastensuojelulaissa määritellään lapsen oikeus olla osallisena itseään koskevien asioiden käsittelyn lisäksi myös lapsille suunnattujen palvelujen kehittämisessä. (Finlex 2007, 5§.) Lastensuojelulain mukaan lapsen tulee hänen ikä- ja kehitystasonsa huomioituna saada tietoa häntä koskevassa asiassa sekä esittää mielipiteensä. Lastensuojelun tarpeen arvioinnin yhteydessä, lasta koskevaa päätöstä tehdessä ja lastensuojelua toteutettaessa lapsen mielipiteisiin ja toivomuksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota.(Finlex 2007, 8§.)

4.2 Lapsen osallisuus, mitä se merkitsee?

Ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta on olennaista, että hän kokee osallisuutta itselleen tärkeissä yhteisöissä ja hänellä on mahdollisuus olla mukana asioiden käsit-

telyssä. Osallistuminen opettaa ihmistä olemaan ja elämään yhdessä muiden kanssa. Osallisuus tarkoittaa oikeutta saada tietoa itsestä koskevista asioista ja vaikuttaa niihin. (Oranen 2008, 56.)

Lapset ja nuoret kokevat tärkeäksi osallisuutensa ja kuulemisensa heitä itseään koskevien päätösten teossa. Jyväskyläläisen lasten ja nuorten hyvinvointitutkimuksen mukaan joka kolmas viides ja seitsemäsluokkainen lapsi kokee voivansa puhua tärkeiden aikuisten kanssa vain aika harvoin. Viisi- ja seitsemänvuotiaat lapset kokevat myös, että aikuiset eivät kuuntele riittävästi heidän tärkeitä asioitaan. Lapsilähtöisyys on noussut keskeiseksi tavoitteeksi yhteiskunnassamme. Lasten omien kokemusten ja mielipiteiden huomioiminen on yksi olennainen osa lapsilähtöistä toimintaa. Lasten kuuleminen on olennainen osa lapsen ymmärtämistä. On tärkeää, että lapselle osoitetaan, että hänen kuulemisellaan on vaikutusta käytännön toimenpiteisiin. (Willamo & Väyrynen 2001, 85–87.)

Lasten osallistuminen oman elämänpiiriin, arjen, lähiympäristön ja lasten sekä nuorten palveluiden kehittämiseen on yhä useammin esillä julkisessa tutkimuksessa ja keskustelussa. Lasten kuuleminen on keskeinen periaate varhaiskasvatuksessa sekä lasten kanssa tehtävässä työssä. Pienten lasten kohdalla osallistuminen tarkoittaa arjen valintojen tekoa ja mahdollisuutta vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin. Osallistuminen merkitsee huomatuksi tai kuulluksi tulemista omista lähtökohdista ikävaiheen mahdollistamalla tavalla. Lapset tulee nähdä aktiivisina toimijoina, joilla on oikeus vaikuttaa omaan elämäänsä. Tarvitaan lisää toiminnallisia menetelmiä sekä olemassa olevien toimintatapojen aktivoimista, jotta lapset ja nuoret voidaan aktivoita yhteiskunnan aktiivisiksi toimijoiksi. Meillä on jo näyttöä tutkimusten ja kehittämishankkeiden muodossa siitä, että jo pienet lapset osaavat esittää taitavasti ideoitaan ja osallistua heitä koskevan toiminnan sekä ympäristöjen suunnitteluun. (Opetusministeriö 2007, 35.)

5 PERHE, ARKI JA LAPSEN HYVINVOINTI PERHEESSÄ

Perhetyön tavoitteena on tukea perheiden arjessa selviytymistä sekä lisätä heidän toimintakykyään ja omatoimisuuttaan. Tässä teoriaosuudessa käsittelemme toimivaa perhettä ja keskiverto-perheen arkea sekä hyvinvointia nyky-yhteiskunnassa. Lisäksi suuntaamme tietämystä myös perhetyön asiakasperheisiin.

Nyky aika asettaa perheille paljon haasteita. Parhaimmillaan toimiva perhe suojaa lasta ja edistää lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä. Perhe voi olla myös lapsen hyvinvointia horjuttava seikka. Lastensuojelun perhetyön asiakkaina olevat lapset tarvitsevat usein tukiverkoston (esimerkiksi sukulaisia tai tuttavien) perheensä ympärille suojan rakentumiseksi. Tarvitaan tietoa ja ymmärrystä sekä toimivasta ja riittävän hyvästä perheestä että lastensuojelun asiakasperheistä, jotta toimivan mobiili-pohjaisen arjen ohjausvälineen kehittäminen lapselle on mahdollista.

5.1 Perheen arki ja hyvinvointi

Jari Sinkkonen (2008, 269–274) on kiteyttänyt kirjaansa 11 tärkeintä asiaa, joita lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Nämä 11 asiaa Sinkkosien mielestä ovat: lapsi tarvitsee 1) riittävän hyvää vuorovaikutusta oman ikäkautensa tarpeisiin, 2) rutiineja ja säännönmukaisuutta, 3) turvallisen kiintymyssuhteen, 4) äidin sekä isän, 5) rajoja, 6) tapakasvatusta, 7) sukupuolisensitiivisyyttä, 8) ikätovereita, joiden kanssa lapsi oppii tärkeitä sosiaalisia taitoja, 9) suvun ja juuret oman identiteettinsä kehittymiselle, 10) leikkiä, huumoria, hulluttelua sekä 11) paljon rakkautta.

Lapsiperheen arki on useimmiten kaoottista hässäkkää, jota ohjaavat usein samat asiat ja tapahtumat toistuen päivittäin. Perheen arkea rytmittävät vahvasti vanhempien työssäkäynti, kouluikäisten kouluajat sekä ruokailu- ja nukkumarytmit. Tässä arjen kiireessä perheen on usein vaikea löytää yhteistä aikaa. Nykypäivänä arjessa kamppaillaan yhä enemmän työn, perheen sekä muiden tärkeiden asioiden yhteen-

sovittamisessa. Arjessa työn ja kotielämän raja voi hämärtyä, sillä työtehtäviä tuodaan kotiin ja kotona vastaillaan niin työpuheluihin kuin sähköposteihinkin. Vaarana on, että vanhemman ja lapsen välinen yhdessäolo jää vähäiseksi. Arjen rutiinit sekä rytmi ovat lapsen hyvinvoinnille keskeisiä asioita, joita aikuisen tehtävä on luoda. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 15–17.)

Nykypäivänä perheiden ajankäyttö on yhteydessä vahvasti lasten pahoinvointiin. Lapsiperheissä aika tulisi jaotella tasapuolisesti koti-, koulu-, ja harrastusaikoihin. Ylijäävä aika on erityisen tärkeää, sitä normaalia arkea, jota perheenä vietetään. (Kuivakangas 2002, 44–45.)

Arjen sujumisella ja koko perheen hyvinvoinnilla on suuri merkitys lapsen hyvinvointiin. Vanhempien pahoinvointi heijastuu ja vaikuttaa olennaisesti myös lapseen. (Määttä & Rantala 2010, 23.) Arjen epäsäännöllisyys aiheuttaa lapselle turvattomuuden tunnetta. Epäsäännöllinen arki niin vanhemman kuin lapsen näkökulmasta on aina kaoottinen. Lapsen tasapainoisen kehityksen kannalta epäsäännöllisyys arjessa on aina riski, sillä se aiheuttaa lapselle stressiä. Sekasortoinen elämä ja arjen epäsäännöllisyys lisäävät lasten ongelmakäyttäytymistä ja vaikuttavat myös lapsen terveydentilaan. Arjen kaoottisuus voi vaikuttaa myös lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen sekä hidastaa kielen kehitystä. Näiden syiden takia lapsiperheissä ei ole suinkaan vähäistä korostaa arjen rytmin tärkeyttä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 18–20.)

5.2 Perhetyön asiakkaat

eFamily Coach -hankkeessa kehitettävä työväline tulee lastensuojelun perhetyön käyttöön. Koimme tärkeäksi etsiä tietoa lastensuojelun perhetyön asiakkaista. Pohdimme minkälaisia syitä ja haasteita perheiden arjessa on, joihin perhetyö pyrkii vastaamaan. Vuonna 2009 lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien piirissä oli yhteensä 70 753 lasta ja nuorta. Asiakasmäärät lastensuojelun avohuollossa ovat jatka-

neet tasaista nousuaan ja vuoteen 2008 verrattuna nousu on 5 %. (Kuoppala & Säkkinen 2010, 7.)

”Keitä ovat uudet lastensuojelu asiakkaat” -hankkeessa selvitettiin vuonna 2006 Hämeenlinnassa, Porissa, Tampereella sekä Tampereen seutukunnilla lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen liittyviä syitä. Hankkeessa saatujen tutkimusten mukaan lastensuojeluilmoitus lähti yleensä vireille virallisesta ilmoituksesta, yhteydenottoja tuli jonkin verran myös perheiden omasta aloitteesta. Lastensuojelun asiakkaiksi tulleista lapsista noin 40 % asui köyhissä perheissä. 43 % lapsista asui perheessä, jossa toisella tai ei kummallakaan vanhemmista ollut ollenkaan työhistoriaa. 40 % tutkimuksen mukaan lastensuojelun lapsista asui perheissä, jossa toinen vanhemmista kävi töissä. (Heino 2007, 4.)

Hankkeen tulosten perusteella lastensuojelun asiakkuuteen asuinperheen vanhempiin ja vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä olivat vanhemman/vanhempien jaksamattomuus (37 %), perheristiriidat (29 %), vanhempien riittämättömyys vanhemmuuteen (28 %), vanhempien avuttomuus sekä osaamattomuus (22 %), vanhempien/vanhemman mielenterveysongelmat(20 %) sekä vanhempien päihteiden väärinkäyttö (20 %). Asiakkuuden alkamiseen liittyviä tekijöitä lapsen ja nuoren näkökulmasta olivat lapsen/nuoren ristiriidat vanhempien/vanhemman kanssa 22 %, koulunkäyntiin liittyvät ongelmat 20 %, lapsen/nuoren huono psyykinen terveys 14 %, lapsi/nuori on fyysisesti sairas tai vammainen 10 % sekä lapsen/nuoren kehitys on viivästynyt. (Heino 2007, 58–59.)

5.3 Mitä lapsi tarvitsee voidakseen hyvin?

Viime vuosikymmenten aikana lapsen kuulemista ja osallisuutta on pyritty lisäämään. Käytännössä tämä ei kuitenkaan toteudu kovinkaan usein. Lapsia koskeva tieto on tärkeä saada lapsilta itseltään, sillä lapsen arjen todellisuus näkyy ainoastaan lapsen oman toiminnan ja ajattelun kautta. Arjessa ammattilaisen on usein helpompi kysyä

lasta koskevia asioita hänen vanhemmaltaan kun pysähtyä kuuntelemaan lapsen kertomaa. Useimmiten lapsen mielipide ja näkökulma jää huomioimatta perheitä ja lapsia koskevia päätöksiä tehdessä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 24–26.)

Erilaiset suomalaiset tutkimukset ovat tuoneet ilmi, että lapset ja nuoret arvostavat omassa lapsuudessaan eniten niitä hetkiä, joita on saatu viettää perheen kesken kii-reettömästi. Yhteisiin hetkiin on liittynyt tavallisia arkisia askareita tai on oltu yhdessä vain tekemättä mitään. Koti on lapselle tärkeä paikka, jossa hänen läheisimmät ihmiset asuvat hänen kanssaan. Lapsi iloitsee omasta perheestään sekä yhdessäolosta perheenjäsentensä kanssa. Lapsi tarvitsee molempien vanhempiensa läsnäoloa ja pyrkii luontaisesti pitämään läheisyyttä heihin. Poissaoloja ja menetettyä aikaa vanhemmat eivät voi korvata harvoilla intensiivisillä hetkillä. Olemalla läsnä lapsen arjessa ja kuuntelemalla lasta vanhempi luo turvallisuutta sekä iloa lapsen elämään. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 118–119.)

Arjen keskellä lapsi tarvitsee rakkautta ja vanhemman, joka huolehtii lapsen perustarpeista kuten levosta, liikunnasta, puhtaudesta sekä ravinnosta. Yhteisen ruokapöydän äärelle istuminen kerran päivässä on äärettömän tärkeää. Ruokapöydän ympärillä perhe voi keskustella päivän tapahtumista ja vaihtaa kuulumisia keskenään. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 120.) Länsimaisessa elämäntavassa tapahtuu jatkuvasti muutosta, jonka seurauksena perheiden yhteiset ateriat käyvät yhä harvinaisemmiksi. Lapset käyvät omia aikojaan jääkaapilla tai syövät harrastusten välissä urheilukenttien laidoilla. (Heikkilä & Luumi 2003, 44.)

Toisinaan lapsi kaipaa arjessa yksinoloa, jotta saa rauhoittua koulupäivän jälkeen. Yksinolo ja yksinäisyys ovat kuitenkin eri asioita ja vanhemman tulisi huomata näiden tunne- ja olotilojen ero. Yksinoloa kotona koulupäivän jälkeen voidaan aluksi harjoitella lyhyemmissä ajanjaksoissa. Kun lapsi kokee olonsa turvalliseksi ja arjen rutiinit kuten kotitehtävien tekeminen ja välipalan syöminen onnistuvat, voi lapsi viettää pidempiäkin aikoja yksin kotona. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 40–41.) Koulussa

käyminen ja läksyjen tekeminen väsyttävät lasta. Vanhemman on huolehdittava lapsen riittävästä levosta sekä ravinnosta, myös läksyjen tekemiseen lapsi tarvitsee aikuisen apua ja tukea. (emt. 2010, 42.)

Arjessa lapsi tarvitsee aikuisia, jotka asettavat rajoja ja pelisääntöjä. Hyvin olennainen ja tärkeä asia on, että vanhemmilla olisi yhdenmukainen kasvatus. Arjessa epäjohtonmukaisuus lisää lapsen epävarmuutta ja levottomuutta. (Hougaard 2005, 100.) Rutiinit arjessa luovat perheeseen struktuuria ja ovat merkittäviä lapsen kehitykselle (Määttä & Rantala 2010, 73).

Kyrönlampi-Kylmänen (2010) korostaa, että lapsen tunteiden ja arjen kuunteleminen on tärkeää. Tämä vaatii kiireettömyyttä ja vanhemman pysähtymistä kuuntelemaan lasta. Kyse on useimmiten enemmänkin vanhemman asenteesta. On olennaista olla aidosti kiinnostunut lapsen elämästä ja pysähtyä kuuntelemaan lapsen kuulumisia. Lapsen ja vanhemman suhdetta ei voi aina kuvata tasaiseksi, sillä riidat ja erimielisyydet ovat osa perhe-elämää. On kuitenkin tärkeää, että riidat sovitaan ja pyydetään selkeästi anteeksi. Sopimattomat riidat jäävät painamaan lapsen mieltä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 121–122.)

Kyrönlampi-Kylmänen tekemän tutkimuksen mukaan lapset eivät kaipaa ”puuhavanhempia”, jotka järjestävät erilaisia hauskuuksia lapsilleen. Lapsen toiveet ja tarpeet vanhemman kanssa vietetystä yhteisestä ajasta ovat usein hyvin yksinkertaisia ja helposti toteutettavia. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 122.)

Perhe on usein lapsen elämässä tärkein ja suurin asia, joka suojaa häntä. Parhaimmillaan perhe antaa turvan ja suojaa lasta erilaisilta riskitekijöiltä. Perheen hyvinvoinnista huolehtiminen on ehdottomasti paras keino lisätä lapsen menestymisen mahdollisuuksia. (Sihvola 2002, 100.) Vanhempien sitoutuminen perheeseen suojaa lasta erilaisilta häiriöiltä. Vanhemmat ovat kautta aikojen olleet tärkeimmät turvallisuuden takaajat lapselle, näin on tänä päivänäkin. Lapsi tarvitsee arkeensa asioita, jotka eivät

muutu ja pysyvät entisellään. (Sihvola 2002, 103.) Lapsen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että lapsen elämässä on aikuisia, joihin hän voi kiinnittyä turvallisesti. Aikuiset vastaavat lapsen tarpeisiin sekä antavat rakkautta ja läheisyyttä. Aikuisilta vaaditaan myös kykyä asettaa rajoja sekä jäsennystä arkeen. Kuulostaa yksinkertaiselta, mutta asettaa paljon haasteita. Varsinkin jos lapsen käytös on epämiellyttävää ja ei-toivottua tai jos aikuinen on jo menettänyt otteensa lapseen. (Korhonen 2002, 54.)

6 KEHITTÄMISTYÖ EFAMILY COACH -HANKKEESSA

6.1 Kehittämistyön tavoitteet

Opinnäytetyömme tavoitteena oli kehittää yhdessä eFamily Coach -hankkeen kanssa lapsille suunnattuja kysymyksiä hankkeessa toteutettavaan mobiilipohjaiseen arjen ohjausvälineeseen. Tärkeimmäksi tavoitteeksemme koimme lapsen osallistumisen lisäämisen perhetyöhön. Haluamme kehittämistyössämme tuoda esiin lapsen kuuntelemisen ja arvostamisen merkitystä. Pyrimme opinnäytetyössämme perustelemaan olemassa olevan tiedon avulla lapsen osallisuuden merkitystä hänen hyvinvointiinsa sekä kuvaamaan lapsen hyvinvointiin vaikuttavia asioita.

Opinnäytetyömme on kehittämistyö, jossa haemme vastauksia seuraaviin kysymyksiin: 1) *Miten ja millaisilla kysymyksillä saada lapsen ääni kuuluviin lastensuojelun perhetyössä?* 2) *Miten ja millaisilla kysymyksillä saada tietoa lapsen hyvinvoinnista?* 3) *Kuinka osallistaa lasta mobiilityöskentelyyn perhetyössä?*

6.2 Kehittämistyön eteneminen

Kehittäminen tähtää aina johonkin muutokseen. Kehittämällä pyritään löytämään tehokkaampia tai parempia toimintatapoja ja menetelmiä kuin aikaisemmat ovat. Kehittäminen voi pitää sisällään myös jonkin aivan uuden idean tai toimintatavan keksimisen. Kehittämistyötä toteutetaan yhä enemmän erilaisissa verkostoissa, joissa

monen eri toimijoiden edustajat ovat mukana. Onnistuneelle kehittämistyölle on varmasti kysyntää laajemminkin, jos kehittämistoiminta on ajankohtainen ja hyödyllinen. (Toikko & Rantanen 2009, 14–17, 57–58.)

Aloitimme kehittämistyömme kesällä 2010 tapaamalla eFamily Coach – hankkeen edustajia. Saimme tietoa hankkeen tavoitteesta, toteutuksesta sekä roolistamme hankkeessa opinnäytetyöntekijöinä. Saatuamme kokonaiskäsityksen hankkeesta ja meidän osuudestamme osana lasten kysymysten kehittämistä, aloitimme tutustumisen taustakirjallisuuteen. Etsimme tietoa lapsen/perheen hyvinvoinnista, perhetyöstä, lapsen osallisuudesta perhetyössä sekä lapsen osallisuuden merkityksestä sekä siitä miten lapset on otettu aiemmin huomioon lastensuojelun perhetyössä. Pyrimme luomaan mielessämme kuvaa lastensuojelun perhetyön asiakasperheistä. Heinon (2007) mukaan lastensuojelun asiakasperheiden arjen haasteet liittyvät vanhemmuuteen ja vanhemmuuden puutteisiin, perheristiriitoihin sekä vanhempien mielenterveysongelmiin ja päihteidenkäyttöön. Perheillä voi olla myös taloudellisia ongelmia. Asiakkuus voi alkaa lapsen ja vanhempien välisten ristiriitojen tai koulunkäyntiin liittyvien haasteiden vuoksi. Myös lapsen fyysisen tai psyykkisen terveyden ongelmat voivat johtaa asiakkuuteen. Tässä vaiheessa oli tärkeä ottaa huomioon perheiden erilaisuus ja ongelmien kirjo sekä erityislasten tuen tarpeet.

Kerättyämme tietoa kehittämistyön taustaksi suuntasimme ajatukset varsinaisiin kysymyksiin ja niiden kehittämiseen. Aloitimme opinnäytetyömme teoriaosuuden kirjoittamisen. Rajasimme teorian käsittelemään kysymysten laatimisessa tarvittavaa tietoa ja tutkimuksia. Keräsimme tietoa paljon myös käytännöstä ja hyödynsimme kysymyksiä kehittäessämme omaa kokemusta, jota olemme keränneet varhaiskasvatuksen harjoittelussa sekä työelämässä varhaiskasvatuksen parissa.

Keväällä 2011 suoritimme lastensuojelun- ja perhetyön harjoittelun. Harjoittelu antoi meille paljon käytännön arvokasta tietoa sekä kokemusta lastensuojelun perhetyöstä. Kohtasimme paljon erilaisia perheitä ja näimme kuinka erilaisia tuentarpeet ovat.

Perhetyöntekijän työtä seurattessamme teimme havaintoja lapsen osallisuudesta ja roolista käytännön perhetyössä. Kirjallisuudessa muun muassa Thomas Nigel määrittelee lapsen osallisuutta kuudessa eri osallisuuden tasossa. Pyrimme huomioimaan lapsen osallisuuden mahdollisimman hyvin kysymyksissä. Kysymyksiä muotoillessamme pyrimme ottamaan huomioon Thomasin osallisuuden määritelmän. Thomasin mukaan lapsen tulisi saada tukea ilmaisuunsa ja pystyä vaivattomasti ilmaisemaan itseään. Kysymykset tuli muokata lapselle helposti ymmärrettäviksi sekä sellaisiksi, että lapsen on helppo vastata kysymykseen ja ilmaista itsensä. Joidenkin kysymysten avulla lasta ohjataan itsenäisiin päätöksiin ja toimintaan.

Kysymysten muotoilu oli aikaa vievää ja pohdimme paljon tapaa, miten kysyä lapselta asioita. Teoksessa Kohtaamisia lapsiperheissä (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivainen 2010, 54–55.) Marika Vilen antaa ohjeita lapsen kuulemiseen ja haastatteluun. Vilen opastaa kysymään lapselta konkreettisia asioita yksinkertaisin ja lyhyin lausein. Lapselta kysyttäessä tulee Vilenin mukaan välttää johdattelevia kysymyksiä sekä kysymyksiä, joihin lapsi voi vastata joko vain myöntävästä tai kielteisesti. Meidän haasteenamme oli kysymysten muotoilussa mm. toimintaan johdattelevat eli toimintaan ohjaavat kysymykset. Pohdimme miten onnistumme muotoilemaan kysymyksen niin, että kysymys jo itsessään kannustaa ja ohjaa lasta esimerkiksi käyttäytymään odotetulla tavalla. Esimerkki: ”Oletko tehnyt jo kotitehtävät? Saitko niihin apua joltakin?” tai ”Oletko ottanut tänään osaa kotihommiin? Miten?”

Lapselta saadun tiedon määrä käytännössä hämmästytti meitä kumpaakin. Kokemuksemme ja lukemamme teoriatiedon mukaan lapset välittävät ammattilaiselle tärkeää tietoa. Olennaista on pysähtyä kuuntelemaan mitä lapsi haluaa viestiä. Kehittämistyöprosessin aikana syvennyimme lasten kokemusmaailmaan ja nykyperheiden elämään hyvin intensiivisesti. ”Käytäntö opettaa”, sanotaan. Niinpä halusimme kuulla perheiden omia ajatuksia sekä kokemuksia. Kävimme keskusteluja niin Jyväskylän perhepuiston hiekkalaatikoiden reunalla kuin päiväkodin pihamaalla päivän aikana lasten vanhempien kanssa. Perheellisten tuttavien sekä sukulaisten ajatukset ja kokemukset antoivat myös paljon arvokasta tietoa nykyperheen arjesta. Kysymyksiä

tehdessämme muistelimme omaa lapsuuttamme, kotiamme ja perheitämme. Vertasimme teorian tietoa käytäntöön ja pohdimme sekä käsitteimme lukemaamme käytännön kokemusten ja kertomusten avulla.

eFamily Coach -hankkeessa toteutettavan projektin työmalli perustuu ratkaisu- ja voimavarakeskeiseen lähestymistapaan sekä positiiviseen psykologiaan. Voimavarakeskeisen työtteen perustana on löytää ja hyödyntää yksilön sekä yhteisön omat voimavarat. Voimavarakeskeisessä työskentelyssä erilaiset vastoinkäymiset nähdään haasteina ja mahdollisuuksina, olennaista on uskoa ja luottaa asiakkaaseen. (SOS-WEB 2011, a.) Ratkaisukeskeinen työote keskittyy etsimään ratkaisua yhdessä asiakkaan kanssa suuntaamalla huomio olemassa oleviin resursseihin sekä tulevaisuuteen (SOSWEB 2011, b). Kysymyksiä kehittäessämme pyrimme ottamaan nämä näkökulmat huomioon. Lapsen näkökulmasta sekä koko perheen hyvinvoinnin tukemisen kannalta on olennaista keskittyä voimavaroihin sekä positiivisiin asioihin. Arjessa ratkaisukeskeisyys ja voimavarojen löytäminen yhdessä asiakkaan kanssa on tärkeää. Tulevaisuuden ja perheen itsenäisen selviytymisen kannalta on parempi keskittyä voimavaroihin kuin pohtia ongelmia ja haasteita. Lapsen kysymyksissä keskitytään enemmän perheen arjen vahvuuksiin ja mukaviin asioihin. Lasta ohjataan kysymysten avulla esimerkiksi muistelevaan päivän mukavia tekemisiä ja tapahtumia.

Lasten kysymyksiä syntyi valtavasti. Aluksi kirjoitimme ylös kaikki mahdolliset mieleen nousseet kysymykset. Tämän jälkeen tulostimme kysymykset paperille ja leikkasimme ne yksitellen liuskoiksi. Liuskat jaoimme neljän eri teeman alle ja poistimme turhiksi osoittautuneet kysymyslunnokset. Kysymysten kehittämisen ohessa tapasimme kolme kertaa syksyn aikana eFamily Coach – hankkeen projektipäällikköä Sanna Häkkistä sekä opinnäytetyömme ohjaajaa Anna Rönkää. Tapaamisissa saimme palautetta ja kehittämis ehdotuksia kysymyksiimme sekä kuulimme uusimmat uutiset hankkeen edistymisestä. Olimme mukana jonkin verran myös hankkeen kehittämis-palavereissa.

6.3 Eettisyys kehittämistyössä

Opinnäytetyötä tehdessämme pohdimme erilaisia eettisiä kysymyksiä. Eettisyys nousi esille kysymysten kehittämisen lomassa useaan eri otteeseen. Mietimme eettisyyttä muun muassa lapsen osallistamisen ja lapsen kanssa työskentelyn yhteydessä sekä lapselta hänen elämäänsä liittyviä asioita kysyttäessä. Kehittämistyömme tuloksena syntyvä kysymyspatteristo kartoittaa lapsen hyvinvointia vaikka ei varsinaisesti tutki itse lasta. Mielestämme olennaisinta lapsen kanssa työskenneltäessä on ymmärtää lapsen intimiteettiä sekä kunnioittaa häntä ihmisenä ja yksilönä.

Lapsen osallisuuden määrä mietitytti meitä. Pohdimme kysymyksiä kehittäessämme muun muassa sitä, kuinka paljon lasta voidaan kuormittaa perhetyöllä. Päätimme rajata lasten kysymysten ulkopuolelle vanhempien parisuhteeseen, vanhempien päihteiden käyttöön sekä muuhun aikuisten elämään liittyvät kysymykset. Vanhempiin ja heidän elämäänsä liittyviä kysymyksiä karsimme eettisistä syistä pois myös siksi, että ammattilaisen tulee välttää lapsen käyttämistä tiedonlähteenä. Asiantuntijat (Möller 2005, Hurtig 2003) tukevat ajatustamme. Heidän mukaansa lasta ei tule käyttää väylänä perheen tilanteen urkkimiseen. Tiedonsaamisen vuoksi lasta ei myöskään tule manipuloida. Työskentely lapsen kanssa vaatii asiantuntijoiden mukaan työntekijältä huolellisuutta, sillä lapsi ei saa tulla petetyksi eikä häväistyksi.

Isto Ruoppila puhuu kirjassa Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä lapsen tutkimuksesta. Ruoppilan mukaan tutkimuskysymyksiä laadittaessa on otettava huomioon monia seikkoja. Kysymysten asettelussa sekä aihepiirien valinnassa on käytettävä harkintaa. Arkaluontoisten asioiden urkkiminen sekä lasten kautta vanhempien asenteiden ja arvojen selvittämistä tulee välttää. (Ruoppila 1999, 39–40) Mietimme kysymystemme sisällöt tarkkaan. Päätimme olla kysymättä lapselta ikäviä asioita, joiden kysyminen voisi aiheuttaa lapselle mielipahaa tai ohjata häntä ajattelemaan synkkiä asioita perheestään. Lasten kysymyksissä ei esimerkiksi keskitytä perheen taloudellisen tilanteen kartoittamiseen tai yleensä muihinkaan negatiivisiin asioihin.

Eettisyys nousi esille kehittämistyötä tehdessämme myös silloin kun pohdimme, tarvitseeko työntekijä luvan vanhemmilta lapsen osallistamiseen perhetyöhön. Mielestämme on oleellista kysyä lapsen vanhemmilta lupa kysymyksiä sisältävien tekstiviestien lähettämiseen lapsen puhelimeen. Johanna Hurtig puoltaa ajatustamme todetessaan artikkelissaan Lasten tieto sosiaalityön haasteena (Hurtig 2006, 176.), että eettisesti vastuullinen tutkija ja ammattilainen pyrkii saamaan lapsen vanhemmilta suostumuksen lapsen haastatteluun, kyselyyn tai havainnointiin. Vanhempien kielteinen mielipide työntekijän yhteistyötä kohtaan voi estää lapsen mielipiteen kysymisen.

7 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

Kehittämistyömme tuloksena syntyi lapsille suunnattuja kysymyksiä mobiilipohjaiseen työvälaineeseen. Saimme eFamily Coach -hankkeelta jo ennen kehittämistyön aloittamista teemat, joiden alle kysymyksiä tuli kehittää. Teemoja oli yhteensä neljä: 1) lapsi ja vanhempi, 2) vanhempien välinen yhteistyö, 3) perhe tiiminä sekä 4) perheen suhde ympäristöön. Lasten kysymykset painottuvat pääasiassa kolmeen teemaan: lapsi ja vanhempi, perhe tiiminä sekä perheen suhde ympäristöön. Teemojen alla kysymykset on jaettu vielä kolmeen eri kategoriaan: kartoitaviin, pohdintaan kannustaviin sekä toimintaan ohjaaviin.

7.1 Kysymysten teemat

Lapsi ja vanhempi -teeman alle kehitetyt kysymykset käsittelevät lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Teoriassa esittämämme kirjallisuuden mukaan lasten ja vanhempien yhdessäolo on vähentynyt, sillä yhä useammin vanhemmat tuovat työasioitaan kotiin. Kysymyksissä kysytäänkin lapsen kanssa vietetystä ajasta, läheisyydestä sekä tekemisestä. Kyrönlampi-Kylmänen (2010) tuo kirjallisuudessaan esille lapsen kuuntelemisen ja huomioimisen tärkeyden. Kysymyksissä halusimme kannustaa lasta

kertomaan ajatuksiaan ja mielipiteitään vanhemmilleen. ”Mitä haluaisit tehdä viikonloppuna? Kerro se vanhemmallesi.” Kirjallisuudessa ilmeni, että perhetyön asiakasperheissä niin lapsella kuin hänen vanhemmillaankin on haasteita tunnesäätelyssä sekä tunteiden ilmaisemisessa. Lapsi ja vanhempi -teeman alla olevat kysymykset käsittelevät myös näitä aihepiirejä lapsen näkökulmasta.

Perhe tiiminä -teemaan kokosimme kysymyksiä, jotka käsittelevät perheilmapiiriä ja perheenjäsenten vuorovaikutusta. Teoriatieto korostaa kiireettömän arjen ja yhdessäolon merkitystä lapselle. Halusimme kysymysten avulla kannustaa lasta huomaamaan myönteisiä asioita omassa perheessään sekä toimimaan niin, että yhdessäolo vanhempien kanssa mahdollistuisi. ”Millaisen illan haluaisit viettää tänään perheesi kanssa? Kerro se perheenjäsenillesi.” Teoriatiedossa lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeisiksi asioiksi nousivat arjen onnistuneet ja toistuvat rutiinit sekä perheen arjen sujuvuus. Perhe tiiminä -teeman alla olevissa kysymyksissä käsitellään näitä aiheita.

Perheen suhde ympäristöön -teema sisältää kysymyksiä, jotka käsittelevät muun muassa vanhempien työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista lapsen näkökulmasta. Kirjallisuudessa lapsen hyvinvointiin vaikuttaviksi asioiksi mainitaan myös koulu ja kaverit. Kysymyksissä käsitellään kouluun liittyviä asioita kuten kotitehtäviä sekä kaverisuhteita. Teoriatieto todistaa, että median- ja tietokoneen käyttö lapsiperheissä on yleistynyt. Kysymykset kannustavat osaltaan lapsia pohtimaan suhdettaan mediaan sekä tietotekniikkaan.

Opinnäytetyössämme esitämme vain pienen osan kehittämistämme kysymyksistä. eFamily Coach -hankkeessa syntyvä työväline on ainutlaatuinen. Mobiilipohjaista työvälinettä perhetyön käyttöön ei ole aiemmin kehitetty Suomessa. Työvälineen kehittämistyö eFamily Coachissa on vielä kesken, joten emme tulososiossamme voi julkaista kysymyksiä. Olemme poimineet muutamia esimerkkejä kysymyksistä työhömme, jotta opinnäytetyön lukija saisi hieman käsitystä kysymysten sisällöistä ja muodoista. Kysymysten lopullinen muoto on muuttunut hieman kehittämistyömme jälkeen hankkeen toimesta. Saimme eFamily Coachin edustajilta tietoa muun muassa

siitä, että web-ohjelmaan on mahdollista lisätä vain melko lyhyitä kysymyksiä. Kysymyksiämme on siis tiivistetty ja lyhennetty alkuperäisestä pituudestaan.

7.2 Kysymysten tavoitteita ja osallistamisen tavat

Seuraavissa kolmessa taulukossa on jaettu esimerkkikysymykset niihin kolmeen kategoriaan, joihin kysymykset luokiteltiin pääteemojen alla. Nämä kategoriat ovat kartoittavat, pohdintaan kannustavat ja toimintaan ohjaavat kysymykset. Taulukoissa esitämme tavoitteita, joihin kunkin kategorian kysymyksillä pyritään. Lapsen osallisuuden toteutuminen kysymyksissä oli meille tärkeää. Olemmekin avanneet lapsen osallisuuden toteutumista kussakin taulukossa erikseen.

Taulukko 1. Kartoittavat kysymykset

Kartoittavat kysymykset (Esimerkkikysymyksiä)	Mihin kysymyksillä pyritään?	Miten osallisuus toteutuu?
<p>Menitkö tänään sovittuun aikaan nukkumaan? Vastaa valitsemalla numero väliä 1=en ollenkaan, 7=menin juuri sovittuun aikaan</p> <p>Kuinka paljon vanhempasi viettivät tänään aikaa kansasi? Vastaa valitsemalla numero 1- 7</p> <p>Olitko tänään koulun jälkeen yksin kotona? Jos olit niin kuinka kauan ja mitä puuhailit? Kirjoita vastauksesi tekstikenttään</p>	<p>Lapsen näkökulmasta tilannekohtaista tietoa:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ lapsen ja hänen perheensä arjesta esim. arjen rytmi, ajankäyttö, ruokailu, koulunkäynti, kaverit, tunte säätely sekä harrastukset ✓ perhesuhteista esim. perheilmapiiri, vuorovaikutus, läheisyys sekä yhdessä vietetty aika 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ lapsen ääni ja kokemukset omasta sekä perheensä arjesta tulevat näkyviksi ✓ lapsen tarpeita ja toiveita on mahdollisuus kuulla ja toteuttaa paremmin

Kartoittavat kysymykset auttavat ammattilaista saamaan lapsen näkökulmasta tilannekohtaista tietoa lapsen sekä hänen perheensä arjesta. Kartoittavilla kysymyksillä halutaan saada tietoa siitä kuinka lapsi on otettu huomioon, onko hänen mielipitei-

tänsä kuunneltu sekä onko lapsen tunteita ja tarpeita pysähdetty kuuntelemaan. Osallisuuden näkökulmasta on tärkeää, että lapsen ääni ja kokemukset tulevat kuuluksi perhetyössä. Olennaisesti lapselta saatu tietoa vaikuttaa myös perhetyöhön.

Taulukko 2. Pohdintaan kannustavat kysymykset

Pohdintaan kannustavat (Esimerkkikysymyksiä)	Mihin kysymyksillä pyritään?	Miten osallisuus toteutuu?
<p>Miten turvalliseksi olet kokenut olosi tänään perheessäsi. Vastaa valitsemalla numero väliltä 1=erittäin turvottomaksi, 7 = erittäin turvallisiksi</p> <p>Miten hyvin mielipiteesi on kotona otettu tänään huomioon? Vastaa valitsemalla numero väliltä 1=ei lainkaan, 7 = erittäin hyvin</p> <p>Missä asiassa sinua kannustettiin tai tuettiin tänään? Kirjoita vastauksesi tekstikenttään</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Auttamaan lasta pysähtymään ja pohtimaan ✓ suuntaamaan lapsen ajatukset miettimään omaa ja läheistensä toimintaa ✓ lisäämään lapsen oma-aloitteisuutta kohti muutosta ✓ herättämään lapsen vastuuntuntoa esim. kotityöt sekä muut kotitehtävät ✓ kannustamaan lasta huomaamaan positiivisia asioita 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ lapselle tarjotaan mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä ✓ hyödynnetään lapsen omia voimavaroja ja ohjataan lasta ratkaisemaan asioita oman ikä- ja kehitystason edellyttämällä tavalla

Pohdintaan kannustavat kysymykset puolestaan puhuttelevat lasta sekä pyrkivät mm. herättämään lapsen vastuuntuntoa. Tavoitteena pohdintaan kannustavilla kysymyksillä on herättää myös lapsessa näkemään myönteisiä asioita hänen vanhemmissa sekä perheessä. Pohdintaan kannustavat kysymykset herättävät sekä kannustavat lasta myös huolehtimaan arjen perusasioista. Tärkeätä on myös, että lapsi pystyisi itse huolehtimaan hänelle kuuluvista tehtävistä.

Taulukko 3. Toimintaan ohjaavat kysymykset

Toimintaan ohjaavat (Esimerkkikysymyksiä)	Mihin kysymyksillä pyritään?	Miten osallisuus toteutuu?
<p>Mitä kivaa haluaisit tänään tehdä yhdessä vanhempasi kanssa? Kerro se myös hänelle. Kirjoita vastauksesi tekstikenttään</p> <p>Onko sinulle sattunut tänään jotain ikävää koulussa? Siitä olisi hyvä kertoa myös vanhemillesi. Kirjoita vastauksesi tekstikenttään</p> <p>Onko sinua huolestuttanut jokin asia tänään? Kerro se myös vanhemillesi. Kirjoita vastauksesi tekstikenttään</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ohjaamaan ja kannustamaan lasta toimimaan ✓ ottamaan kontaktia perheenjäseniin sekä muuhun ympäristöön ✓ rohkaisemaan lasta ilmaisemaan ja tuomaan omia mielipiteitä ja ajatuksia tietoisuuteen ✓ Kannustamaan lasta säätelemään mediankäyttöä (Internet, tietokone) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Lapsella on mahdollisuus kysymysten avulla saada tukea ja apua itsensä ilmaisemiseen

Toimintaan ohjaavilla kysymyksillä on tarkoitus ohjata sekä kannustaa lasta esimerkiksi käyttäytymään odotetulla tavalla. Lasta pyritään kannustamaan myös ottamaan vanhempiensa kontaktia ja viettämään heidän kanssa yhteistä aikaa. Kysymys voi sisältää myös vihjeen, siitä kuinka lapsen kannattaisi toimia.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen perhetyötä tietotekniikan avulla kehittävässä hankkeessa kiinnosti ja innosti meitä. Olimme innoissamme, kun pääsimme mukaan kehittämään suomalaista perhetyötä uuden ja innovatiivisen työmuodon avulla. Opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessaan oli haastava, mutta samalla mielekäs kokemus. Olemme saaneet harjoitella yhteistyötaitojamme työskennellessämme yhteistyössä eFamily Coach -hankkeen edustajien kanssa. Koemme, että kehittämistyömme ansiosta olemme päässeet sisälle suomalaiseen perhetyöhön.

8.1 Lapsen ääni kuuluviin mobiilivälineen avulla

Opinnäytetyömme avulla haimme vastauksia kysymyksiin: *1) Miten ja millaisilla kysymyksillä saada lapsen ääni kuuluviin lastensuojelun perhetyössä? 2) Miten ja millaisilla kysymyksillä saada tietoa lapsen hyvinvoinnista? 3) Kuinka osallistaa lasta mobiilityöskentelyyn perhetyössä?* Kirjallisuuden pohjalta oivalsimme paljon vastauksia asettamillemme kysymyksille. Kysymysten kehittämisprosessin aikana vastaukset löytyivät käytännöstä ja kirjallisuudesta.

Lapselta kysyttäessä ja lasta osallistettaessa mobiilityöskentelyyn on huomioitava lapsen maailma. Kysymysten on oltava lapsen ymmärrystasoa vastaavia eivätkä ne saa kuormittaa vastaajaansa liikaa. Lapselle ihanteellisin kysymys ei anna mahdollisuutta vastata vain ”joo” tai ”ei”, vaan vaatii perustellumpaa vastausta, mutta on silti selkeä ja helposti ymmärrettävä. Vastaustapana avoin vastaus on mielestämme toimiva. Lapset, jotka osallistuvat mobiilityöskentelyyn, ovat perhetyön asiakkaita. Perhetyön asiakkaana olevat lapset kantavat usein jo valmiiksi huolta perheestään ja elämäänsä liittyvistä asioista. Lasta osallistettaessa perhetyöhön mobiilityöskentelyn avulla, on huomioitava, etteivät kysymykset aiheuta lapselle lisää huolta. Kysymyksiä kehittäessämme jouduimme jättämään joitakin kysymyksiä pois niiden kuormittavuuden vuoksi.

Lapsen ääni saadaan kysymysten avulla kuuluviin kun kysytään lapsen elämään liittyviä tavallisia asioita. Lapsen hyvinvoinnin kartoittamisessa keskeistä on kysyä aivan arkisia juttuja: päivän tapahtumia, perustarpeiden huomioimista, mielialaa, kodin ilmapiiriä, kaveriasioita ja kouluun liittyviä seikkoja. Kysymysten avulla lasta on mahdollista osallistaa omaan elämäänsä ohjaamalla häntä kysymysten muodossa tekemään päätöksiä ja pohtimaan muun muassa omaa toimintaansa. Mobiililyöskentelyssä lapsen osallistamisen kannalta on olennaista huomioida, että lapsi perehdytetään huolellisesti kännykkätyöskentelyyn.

Oppimisemme kannalta tärkeää on ollut kehittämistyön ohessa luetun teorian tiedon jäsentyminen aivoihimme selkeäksi kokonaisuudeksi. Kehittämiemme kysymysten taustaksi jäsentyi vähitellen irrallisista teorian osasista kokonainen ja ehyt teoriaperusta. Koimme kehittämistyön haastavaksi ja mielekkääksi. Uskomme, että ammattitaitomme on kehittynyt opinnäytetyöprosessin aikana huimasti. Teorian tiedon ja kysymysten linkittäminen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi tuntui vaikealta. Oli haastavaa löytää valtavasta tiedon määrästä oleellinen ja työme kannalta merkittävä tieto. Tulososan kokoaminen tuotti päänvaivaa, sillä meidän ei ollut mahdollista esittää tulososiossamme lopullisia kysymyksiä. Pohdimme paljon, miten pystyisimme selkeästi ja tiivistetysti luomaan lukijalle kokonaiskuvan kehittämistämme kysymyksistä, niiden sisällöistä sekä tietoperustasta.

8.2 Kehittämisehdotuksia

Mobiilipohjainen ohjausväline on uusi menetelmä, jota vielä kokeillaan perhetyössä. Kehittämistyötä tehdessämme pohdimme luonnollisesti web-ohjelman toimivuutta sekä tulevaisuudennäkymiä. Uskomme, että perhetyössä tullaan tulevaisuudessa käyttämään yhä laajemmin mobiilipohjaista työvälinettä asiakkaiden kanssa työskennellessä. Joitakin kehittämisehdotuksia nousi kehittämistyömme aikana liittyen web-ohjelmaan. Pohdimme muun muassa kysymysten vastausvaihtoehtoja lasten

näkökulmasta. Matkapuhelimen käyttö työvälineenä lapsiasiakkaan kanssa vaatii mielestämme huolellisuutta työntekijältä.

Mietimme vaihtoehtoja kysymyksiin vastaamiseen. Numeraalisesti vastaamisen koimme joissakin kysymyksissä toimivaksi selvitettäessä esimerkiksi lapsen mielialaa. Web-ohjelmaan oli pilotointivaiheessa laitettu niin aikuisten kuin lastenkin kysymysten vastaustavaksi numeraalinen skaala yhdestä seitsemään. Jäimme pohtimaan, onko lapsen vaikea hahmottaa itseään noin laajalla asteikolla. Esimerkiksi kouluarvosana-asteikko neljästä kymmeneen tai yhdestä viiteen voisi olla lapselle mielekkäämpi. Mielestämme avoimia vastauksia tulee vaalia mobiilipohjaisessa työvälineessä. Mikäli kysymys on muotoiltu hyvin, lapsi kykenee vastaamaan siihen laajemmin. Näin lapsella jää mahdollisuus vastata omin sanoin, omalla tavallaan.

Matkapuhelimen käyttö työvälineenä perhetyön lapsiasiakkaan kanssa on mielestämme lasta motivoiva ja mieluinen ajatus. Pohdimme kuitenkin lapsen intimitietin säilymistä sekä turvallisuuskysymyksiä matkapuhelintyöskentelyssä. Työntekijältä vaaditaan lapsen huolellista perehdyttämistä mobiilipohjaisen työvälineen käyttöön liittyvissä asioissa. Työntekijän on hyvä mainita lapselle esimerkiksi kysymysten vastausviestien poistamisesta puhelimen muistista sekä siitä, ettei viesteihin tule vastata liikenteessä tai muissa tilanteissa, joissa lapsen turvallisuus saattaisi vaarantua kännykän käytön vuoksi. Työntekijän tulee huomioida myös työskennellessä lapsen kanssa, ettei sosiaalialan asiakkuus tule julki esim. tietoturva.

Mobiilityöskentelyssä on lapsen kannalta tärkeää huomioida lapsen toiveet ja mielipiteet tekstiviestien saapumisajankohdasta matkapuhelimeensa. Kysymykset tulevat kaikille perheenjäsenille samanaikaisesti. Vanhemmille ihanteellinen aika vastata kysymyksiin on varmastikin päivällä esimerkiksi lounastauolla. Lapset ovat tuolloin koulussa ja vastaaminen voi olla kiusallista ja muuttua lasta stressaavaksi tekijäksi. Pohdimme, että lapsen mielipiteen kuulemisen jälkeen lapselle olisi hyvä vielä varmistaa tekstiviestien saapumisaika. Näin lapsi voi varautua viesteihin vastaamiseen

etukäteen. On huomioitava myös, ettei lapsi joudu jättäytymään pois esimerkiksi harrastuksistaan tai suunnittelemaan liikaa vapaa-aikaansa mobiilityöskentelyn takia.

Kehittämistyöhön kuuluu olennaisena osana arviointi, joka on iso osa koko prosessia. Arvioinnin avulla saadaan tärkeää tietoa siitä, onko kehittämistyö saavuttanut tavoitteensa sekä miltä osin on onnistuttu ja miltä osin ei (Toikko & Rantanen 2009, 61) Tässä vaiheessa kun me lopettelemme osuuttamme hankkeessa, hanke jatkaa mobiilipohjaisen työvälineen kehittämistä vuoteen 2012 saakka. eFamily coach – hankkeen arviointi ja sen toimivuus käytännössä sekä perheiden kokemukset jäävätkin jatkotutkimuksen aiheiksi.

8.3 Kriittistä pohdintaa

Saatuamme varsinaisen kehittämistyömme valmiiksi jäimme pohtimaan hankkeen pohjalta syntyvän työvälineen toimivuutta perhetyön arjessa. Mietimme lapsilta matkapuhelimen välityksellä saadun tiedon luotettavuutta ja todenmukaisuutta. Vastaaivatko lapset rehellisesti? Vaikuttavatko vanhemmat kysymysten vastauksiin? Miten voidaan varmistua siitä, että vastaajana on lapsi itse? Keskustelimme myös työvälineen kuormittavuudesta lapsen arjessa. Tekstiviestejä tulee viikossa kahtena päivänä. Pyrimme ottamaan kuormittavuuden huomioon jo kysymyksiä kehittäessämme muotoilemalla kysymykset niin, että lapsen on helppo ymmärtää ja vastata niihin.

Uskomme tämän työvälineen olevan osaltaan myös lapsia innostava työmenetelmä. Kännykkä kuuluu kouluikäisen elämään ja sitä on helppo käyttää. Käsityksemme on, että lapset käyttävät mielellään matkapuhelinta. Kuitenkin tällaisen työvälineen kehittämisessä on tärkeä ottaa huomioon, että sosiaalialan asiakkaat kuuluvat hyvin usein erityisryhmiin, jotka tarvitsevat apua ja tukea sähköisen median käytössä. (Heikkonen & Ylönen 2010, 128.) Osallistuimme pilottikokeiluun joulukuussa 2010 ja koimme tekstiviesteihin vastaamisen suhteellisen yksinkertaiseksi.

LÄHTEET

Aho, S., Kulmala U., Räihä, H., Porkka, S. & Timlin, S. 1995. Lapsen etu. Raportit ja selvitykset. Turku: Turun yliopisto.

Bardy, M. 2001. Pikkulapsen sijoitus oman kodin ulkopuolelle – syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohta. Teoksessa Eriarvoinen lapsuus. Toim. I. Järventie & H. Sauli. Helsinki: WSOY, 47–81.

Ervast, S-A. & Tulensalo H. 2006. Sosiaalityötä lapsen kanssa – kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämistä. Heikki Waris instituutti/ SOCCA. Yliopistopaino.

Finlex 1999. Suomen perustuslaki. Viitattu 2.4.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Finlex 2007. Lastensuojelulaki. Viitattu 2.4.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Forsberg, H. 1998. Perheen ja lapsen tähden: Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus.

Heikkilä, M., Luumi, P. 2003. Rakasta lasta – suojele lapsuutta. Helsinki: Lasten Keskus.

Heikkonen, H. & Ylönen, K. 2010. Verkkopalveluiden hyödyntäminen sosiaalialan työssä. Teoksessa Sosiaalityö, tieto ja teknologia. Toim. A. Pohjola, A. Kääriäinen & S. Kuusisto-Niemi. Jyväskylä: PS-kustannus, 113-129.

Heino, T. 1997. Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijän tuottama määrittäminen lastensuojelun asiakkaaksi. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia 77.

Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Stakes. Aiheita 14. Helsinki.

Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Helsinki: Stakes. Viitattu 1.4.2011.
<http://www.stakes.fi/verkojulkaisut/tyopaperit/T30-2007-VERKKO.pdf>

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemissa – Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Hurtig, J. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Lapset ja sosiaalityö. Toim. H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen & M. Törrönen. Jyväskylä: PS-kustannus, 167–194.

Hougaard, B. 2005. Curling vanhemmat ja lapsityrannit. Helsinki: WSOY.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2011. eFamily Coach. Viitattu 13.2.2011.
<http://www.jamk.fi/tutkimus/projekteja/eFamilyCoach>

Ketola, J. 2008. Menestyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: WS Bookwell Oy.

Korhonen, M. 2002. Aina oli joku kotona. Teoksessa Onks ketään kotona? Toim. L. Kolbe & K. Järvinen. Helsinki: Tammi, 53 - 74.

Kuivakangas, J. 2002. Kuuluuko ääni, löytyykö keinot? Teoksessa Perhe ja vanhemuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Toim. A. Rönkä. & U. Kinnunen. Jyväskylä: PS-kustannus, 30–50.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2010. Lastensuojelu 2009. Tilastoraportti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Stakes. Viitattu 1.4.2011.
http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr29_10.pdf

Kuronen, M. & Lahtinen, P. 2010. Supporting Families: The Role of Family Work in Child Welfare Teoksessa Social Work and Child Welfare Politics. Bristol: The Policy Press, 65.81.

Kyrönlampi-Kylmänen, T.2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.

Leskinen, M. 2002. Lapsen kehityksen tukeminen yhteistyössä vanhempien kanssa. Teoksessa Oppimisvaikeudet -kuntoutus ja opetus yksilöllisen kehityksen tukena. Toim. T. Ahonen & T. Aro. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–38.

Määttä, P. & Rantala, A. 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Möller, S. 2005. Suunnitelmallinen työskentely tekee lapsesta asiakkaan. Teoksessa Voimaa perhetyöhön. Toim. M. Reijonen. Jyväskylä: PS-kustannus, 61–69.

Opetusministeriö 2007. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma. Helsinki: Yliopistopaino.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Puonti, A., Saarnio T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Pösö, T. 2004. Arviosta sanoisin. Tutkimus lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheeseen liittyvän arvioinnin mallintamisesta. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto.

Reijonen, M. 2005. Voimaa perhetyöhön. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ruoppila, I. 1999. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena.

Seppänen, P., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Saara, S., Seppänen, S., Tapio, N. & Vilen, M. 2010. Perhetyön työkalupakki täydentyy. Teoksessa Voimaa perhetyöhön. Toim. M. Vilen, P. Seppänen, N. Tapio & R. Toivanen. Helsinki: Kirjapaja, 207–257.

Sihvola, S. 2002. Voimaa vanhemmuuteen. Toinen painos. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy.

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

SOSWEB 2011 a. Sosiaalityön työmenetelmät. Voimavarakeskeinen sosiaalityö. Viitattu 23.3.2011.

<http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/sivut/voimavarakeskeinen.htm>

SOSWEB 2011 b. Sosiaalityön menetelmät. Ratkaisukeskeisyys. Viitattu 23.3.2011. <http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/sivut/ratkaisu.htm>

Thomas, N. 2002. Children, Family and the State. Decision-Making and Child Participation. Viitattu 24.3.2011. <http://www.jamk.fi/kirjasto>, Nelli-portaali, Ebrady

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Unicef 2009. YK:n lasten oikeuksien sopimus. Viitattu 2.4.2011.

http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf

Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N., Toivanen, R. (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Willamo, M-R. & Väyrynen, O. 2001. Lasten ääni näkyväksi. Jyväskylä: Jyväskylän opettussosiaalikeskuksen julkaisusarja 1/2001.